

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף נו

(בעמוד הקודם)

שאלה: והשתא, דנפקא ליה מ"ושחט את החטאת", "אותו" למעוטי מאי? אחרי שאנו לומדים שכל החטאות טעונות צפון מהפסוק "ושחט את החטאת במקום העולה". אם כן מה בא למעט "אותו" הכתוב בחטאת נשיא?

תשובה: למעוטי (נחש"ון, שח"ט, עו"פ, בפס"ח סימן) "אותו" בצפון, ואין שיעיר נחשון בצפון: דוקא שיעיר נשיא צריך שחיטה בצפון ולא 'שיעיר נחשון' = השעירים שהקריבו הנשיאים בחנוכת המזבח. (והטעם שאינם צריכים צפון כי הם לא באים לכפר על חטא כמו שאר חטאות). והטעם שצריך למעט את שיעיר נחשון מצפון, כי היה מקום לומר שבגלל ששיעיר נחשון התרכה משעיר נשיא לענין שהוא צריך סמיכה כשיעיר נשיא, אם כן גם יהיה צריך צפון, קמ"ל "אותו" למעט שאינו טעון צפון.

שאלה: וסמיכה גופה מנלן? מניין לומדים סמיכה בחטאת נחשון משעיר נשיא? **תשובה:** דתניא וסמך ידו וכו': נאמר בשעיר הנשיא "וסמך ידו על ראש השעיר", המילה "השעיר" מיותרת, כי היה אפשר לכתוב "וסמך ידו על ראשו", והיא באה לרבות סמיכה בקרבן אחר. לדעת רבי יהודה סמיכה בשעיר נחשון. לדעת רבי שמעון לרבות סמיכה בשעירי עבודת כוכבים של ציבור (שטעו ועבדו ע"ז על פי הוראת בית דין).

קושיא: מתקיף לה רבינא: לדעת רבי יהודה ששיעיר נשיא מרבה סמיכה לשעיר נחשון, מוכן מדוע צריך "אותו" בשעיר נשיא, כדי למעט את שיעיר נחשון משחיטה בצפון. אבל לדעת רבי שמעון שלא לומדים סמיכה בשעיר נחשון משעיר נשיא, ממילא אין סיבה לומר ששיעיר נחשון צריך צפון, ואם כן מדוע צריך "אותו" בשעיר נשיא?

תירוץ: אמר ליה **מר זוטרא ברית דרב מרי לרבינא:** וכי לרבי יהודה לא קשה? הרי גם לרבי יהודה קשה מדוע צריך "אותו" למעט שעיר נחשון. שהרי רק מה שהתרבה בשעיר נחשון התרבה (דהיינו סמיכה), ומה שלא התרבה לא התרבה (דהיינו צפון). ומדוע נחשוב שגם בשעיר נחשון צריך צפון?

וכי תימא: ואם תאמר שאם לא היה את המיעוט של "אותו" למעט את שעיר נחשון מדין צפון, היינו אומרים שנלמד צפון בשעיר נחשון 'בבנין אב' משאר חטאות שטעונו צפון. (כי שעיר נחשון נקרא "חטאת" ולכן הוא לומד את הדינים משאר חטאות). אם כן, גם לא צריך את "השעיר" לרכות סמיכה, כי כבר נלמד אותו 'בבנין אב' משאר חטאות הטעונו סמיכה. אלא בהכרח שאי אפשר ללמוד 'קרבן שעה' של שעיר נחשון מ'קרבן דורות' של שאר חטאות.

ואם כן גם לגבי דין צפון אי אפשר ללמוד את שעיר נחשון משאר חטאות. ואם אי אפשר ללמוד אותו משאר חטאות, חוזרת השאלה מדוע צריך למעט אותו מדין צפון?

ולכן הגמרא מחפשת מיעוט אחר הנלמד מ"אותו" שבשעיר נשיא:

אלא "אותו" בצפון ואין השוחט עומד בצפון: "אותו" בא למעט שדוקא הקרבן צריך לעמוד בצפון, אבל השוחט עצמו יכול לעמוד בצד דרום ולשחוט את הקרבן בסכין ארוכה.

קושיא: **מדרכי אחייה נפקא:** את הדין הזה אנו כבר לומדים ממקום אחר, כמו שאמר רבי אחייה. נאמר בקרבן עולה "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה" למעט שהשוחט לא צריך לעמוד בצפון. והיינו כי היה מקום לומר שבגלל שלגבי קבלת הדם המקבל צריך לעמוד דוקא בצפון ואינו יכול לעמוד בדרום ולקבל בצפון, כך גם לגבי שחיטה, קמ"ל שלא.

ולכן הגמרא מחפשת מיעוט אחר הנלמד מ"אותו" שבשעיר נשיא:

אלא "אותו" בצפון ואין בן עוף בצפון: לא צריך לעשות את המליקה של קרבן עוף בצד צפון דוקא. כי היה מקום לומר שנלמד בן עוף (- עוף) מבן צאן (= בהמה) בקל וחומר. אם בן צאן, שלא הוקבע לו כהן לשחיתו שהרי זר כשר לשוחטו, ובכל אופן הוקבע לו צפון לשחיטה. כל שכן בן עוף שהוקבע לו כהן למליקתו (כי

רק כהן כשר למליקה ולא זר) שגם יקבע לו צפון למליקתו. ולכן צריך "אותו" בשעיר נשיא למעט מליקת עוף שאינה צריכה להיות בצפון.

קושיא: מה לבן צאן שכן קבע לו כלי: לא היה ניתן ללמוד בן עוף בקל וחומר מבן צאן. כי יש פירכא על הקל וחומר. מה לבן צאן שנקבע לו 'כלי' לשחיטה דהיינו סכין, מה שאין כן בן עוף שמליקתו בציפורן. ואם אין קל וחומר אין צורך למעט אותו מצפון.

ולכן הגמרא מחפשת מיעוט אחר הנלמד מ"אותו" שבשעיר נשיא:

אלא, "אותו" בצפון, ואין פסח בצפון! לא צריך לשחוט את קרבן פסח בצפון.

קושיא: מדרבי אליעזר בן יעקב נפקא: כבר לומדים זאת מדברי רבי אליעזר בן יעקב. ששואל - יכול יהא הפסח טעון צפון, כי נלמד פסח בקל וחומר מעולה. ומה עולה שלא הוקבע לה זמן בשחיטתה, בכל אופן הוקבע לה צפון לשחיטה. כל שכן פסח שהוקבע לו זמן לשחיטתו ביד' ניסן, שגם הוקבע לו צפון לשחיטה.

ומשיב - מה לעולה שכן נשרפת כליל, מה שאין כן פסח שנאכל. ואם כן אי אפשר ללמוד פסח מעולה.

ממשיך רבי אליעזר בן יעקב ושואל - נלמד פסח בקל וחומר מחטאת, בדומה לקל וחומר הנ"ל. ומשיב - מה לחטאת שכן מכפרת על חייבי כריתות, מה שאין כן פסח.

ממשיך ראב"י ושואל - נלמד בקל וחומר מאשם כנ"ל. ומשיב - מה לאשם שכן קדשי קדשים, מה שאין כן פסח שהוא קודשים קלים.

ממשיך ראב"י ושואל - נלמד בקל וחומר 'מכולהו' כלומר מכל הקרבנות הללו ביחד (עולה חטאת ואשם). ומשיב - כל הקרבנות הללו הם 'קדשי קדשים', מה שאין כן פסח שהוא קודשים קלים.

ואם כן שאי אפשר ללמוד את פסח משום קרבן אחר שיהא טעון צפון, אין צורך למעט אותו מצפון. ואם כן חוזרת השאלה מה בא "אותו" בשעיר נשיא למעט?

ולכן הגמרא מחפשת מיעוט אחר הנלמד מ"אותו" שבשעיר נשיא:

אלא לעולם כדקאמרינן מעיקרא: הגמרא חוזרת למה שאמרנו למעלה. "אותו" ממעט שדוקא הקרבן עומד בצפון, ואין השוחט עומד בצפון. ומה שהקשינו שלומדים זאת מדרכי אחייה, התשובה - רבי אחייה לא בא לומר שהשוחט לא צריך לעמוד בצפון מ"אותו" שנאמר בקרבן עולה. אלא רבי אחייה בא לומר שלאחר שלמדנו מ"אותו" בקרבן נשיא שהשוחט לא צריך לעמוד בצפון, אנו לומדים מ"אותו" שבקרבן עולה שדוקא השוחט לא צריך לעמוד בצפון אבל המקבל כן צריך לעמוד בצפון.

קושיא: מקבל מ"לקח ולקח" נפקא: את הדין שהמקבל צריך לעמוד בצפון כבר לומדים מהפסוק "ולקח הכהן מדם החטאת", מהאות ו' לומדים שהיכן שהוא לוקח את הדם שם הוא צריך לעמוד, דהיינו בצפון שם נמצאת הבהמה. (רבינו גרשום).

תירוץ: "לקח - ולקח" לא משמע ליה: רבי אחייה לא לומד כן.

*

למדנו במשנה - וחייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה: של מנחה שהחמיצה.

אמר רב פפא: האופה את המנחה המחומצת לוקה שתיים, אחת משום 'האפייה' ואחת משום 'העריכה' (= עשיית הצורה של הלחם), כי האפייה היא גמר העריכה.

קושיא: והא אמרת 'מה אפייה מיוחדת, שהיא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה': כך אמרה הברייתא לעיל (דף נה, ב). ואילו כאן אתה אומר שהיא לא מעשה יחידי, שהרי חייבים עליו משום שני מעשים!

תירוץ: לא קשיא: הברייתא מדברת על מקרה שהוא גם ערך וגם אפה. מכיון שהוא כבר חייב על העריכה, הוא לא מתחייב באפייה שוב פעם על העריכה, אלא רק על האפייה בלבד (כי האפייה היא גמר העריכה והוא כבר חייב על העריכה). אבל רב פפא מדבר על מקרה שאדם אחד ערך ואדם אחר אפה, כאן האופה מתחייב שתיים, כי האפייה היא גמר העריכה ואם כן הוא עשה כאן גם אפייה וגם עריכה.

*

בכור בהמה מותר באכילה מחוץ למקדש רק לאחר שנפל בו מום.

ת"ר בכור שאחזו דם: בכור (בהמה) שחולה במחלה שהתרבה הדם בגופו והוא עלול למות מחמת זה, מקיזים ממנו דם (כדי לרפא אותו) בכל מקום בגוף, כיון שאח"כ המום שעשתה בו ההקזה יתרפא, אבל אסור להקיז ממנו דם באזנו ובעינו אפילו אם הוא ימות מחמת החולי, כיון שהמום שתעשה בו ההקזה במקום זה לא יתרפא לעולם, והדין הוא שאסור להטיל מום בבכור למרות שכבר יש בו מום אחר (- כלומר אסור להטיל בו מום של הקזה במקום שלא יתרפא, למרות שיש בו כבר מום של חולי שהתרבה הדם בגופו שהוא מום גדול, שהרי הוא ימות מזה). **דברי ר"מ.**

וחכ"א: וחכמים אומרים יקיז אף במקום שההקזה תעשה בו מום שלא יתרפא, כדי שהוא לא ימות מחמת החולי, ובלבד שלא ישחט אותו מחמת אותו המום שעשתה בו ההקזה, לפי שהדין הוא שאסור לאכול בכור מחוץ למקדש עד שיפול בו מום לבד, ולא שהוא יעשה בו מום.

ר"ש אומר: אף ישחט אותו מחמת אותו מום שעשתה בו ההקזה, לפי שר"ש סובר שדבר שאינו מתכוון מותר, והוא הרי לא התכוון להטיל בו מום כדי לשחטו, אלא כדי לרפא אותו.

רבי יהודה אומר: אפילו אם הבכור ימות אם לא יקיזו לו את הדם, לא יקיז, לפי שמתוך שהאדם בהול על ממונו (- שלא ימות הבכור ויפסיד), אם תתיר לו להקיז במקום שלא עושה מום הוא יבוא להקיז במקום שעושה מום, ובמקום שעושה מום סובר רבי יהודה שאסור (כמו רבי מאיר).

א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: למרות שר"מ וחכמים נחלקו לגבי מטיל מום בככור שכבר יש בו מום (- חולי שהתרבה בו הדם), בכל זאת הם מודים במחמץ אחר מחמץ שחייב, דהיינו שחימץ את המנחה לאחר שכבר מישהו אחר חימץ אותה, כגון עורך אחר הלש, ואופה אחר הערוך, שכולם חייבים, שנאמר "כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לַיהוָה לֹא תַעֲשֶׂה חֲמִיץ", ונאמר "לֹא תִאֲפֶה חֲמִיץ", ומכאן שחייב על כל עשייה ועשייה של חימוץ.

וכן ר"מ וחכמים מודים **במסרס אחר מסרס שהוא חייב**: נאמר בתורה לגבי סירוס בהמה "וּבְאֲרֻצְכֶם לֹא תַעֲשֶׂוּ", דהיינו שאסור לסרס אפילו בהמת חולין, ואם בא אדם אחד וכתת את הביצים של הבהמה והשאיר אותם תלויים בכיס שלהם, ואח"כ בא מישהו אחר וניתק אותם לגמרי, גם האחרון חייב, שנאמר "וּמְעוֹד וְכִתוּת וְנִתְּוֹק וְכָרוֹת", ולכאורה קשה שהרי אם חייב על כורת (= שהשאיר אותם תלויים בכיס) כל שכן שחייב על נותק (= שניתק אותם לגמרי), ומדוע הפסוק צריך לומר שהנותק חייב, אלא הספוק בא ללמד אותנו שגם נותק אחר כורת חייב.

לא נחלקו אלא במטיל מום בבעל מום: כל מחלוקתם היא במטיל מום בבעל מום (כגון מטיל מום בככור שכבר יש בו מום), שר' מאיר סבר שאסור להטיל מום בבעל מום כיון שנאמר "וְאִישׁ כִּי יִקְרִיב זֶבַח וְשָׁלְמִים לַיהוָה... כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בוֹ", "כל" בא לרבות שאפילו בבעל מום לא יטיל מום אחר. ורבנן סוברים שמותר, כיון שנאמר (בפסוק הנ"ל) "תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן", ומשמע שרק באותו שהוא תמים (= ללא מום) וראוי להיות "לרצון" (= שמותר להקריבו לה') אסור להטיל מום, אבל בבעל מום מותר להטיל מום אחר.

קושיא: ור' מאיר נמי הכתיב "תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן"? תירוץ: ההוא למעוטי בעל מום מעיקרא: שמותר לתת מום בבהמה שכבר היתה בעלת מום בשעה שהוקדשה (וכל האיסור הוא להטיל מום בבהמה שלא היה בה מום בשעה שהוקדשה, ואח"כ נפל בה מום, שאסור להטיל בה מום).

קושיא על התירוץ: בעל מום מעיקרא? דיקלא בעלמא הוא! כלומר אי אפשר לומר שהפסוק בא למעט בהמה שהיה בה מום בשעה שהוקדשה, שהרי היא כמו סתם עץ דקל בעלמא, דהיינו שאי אפשר להקדיש בהמה בעלת מום לקרבן, וא"כ לא צריך פסוק להתיר לתת מום בבהמה כזאת.

תירוץ: אלא למעוטי פסולי המוקדשים לאחר פדיונם: אלא הפסוק בא למעט בעלי חיים שהוקדשו למזבח ונפל בהם מום ופדה אותם, שמותר לתת בהם מום אם כבר היה בהם מום.

סלקא דעתך אמינא: שהיה מקום לחשוב שהואיל והם אסורים בגזיזת הצמר שלהם וכן אסור לעבוד בהם, לכן אסור לתת בהם מום (= שכיון שהם אסורים בגיזה

ועבודה מוכח שהם לא ממש חולין) כמו בקדשים שלא נפדו, לכך מלמד אותנו הפסוק "תָּמִים יְהִי לְרִצּוֹן" שלאחר שנפדו מותר להטיל בהם מום אם כבר היה בהם מום.

קושיא: **ורבנן נמי הכתיב "כָּל מוֹם לֹא יְהִי בּוֹ"?** **תירוץ:** **ההוא מיבעי ליה לכדתניא:** נאמר "כָּל מוֹם לֹא יְהִי בּוֹ", אולי כל האיסור הוא שלא יעשה בו מום בידיים ממש (שדורשים "לא יְהִי" לא יְהִי, שמשמעותו לא יעשה), מנין שאסור לגרום לו מום ע"י אחרים, דהיינו שלא יניח בצק או דבילה על גבי האוזן של הבהמה כדי שיבוא הכלב ויטול את הבצק או הדבילה ובכך יפצע את אוזן הבהמה, לכך נאמר "כָּל מוֹם", שהרי היה אפשר לומר רק "מום" והפסוק אמר "כָּל מוֹם" ללמדנו שגם זה אסור.

*